

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ДОКАЗІВ ЯК СПЕЦИФІЧНЕ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ВИДИ

ОПАНАСЕНКО Віталій Ігорович - здобувач кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 343.364

В статті аналізуються позиції представителів науки уголовного права относительно содержания понятия «фальсификация доказательств». В целом их можно разделить на «широкий» и «узкий» подходы. Автор поддерживает первый из этих подходов. Опираясь на него, определяется круг положений уголовного закона, которые устанавливают ответственность за фальсификацию доказательств. Кроме того, предлагается классификация фальсификация доказательств, основанная на особенностях последних.

Ключевые слова: правосудие; доказательства; доказывание; фальсификация; уголовная ответственность

В одній із наших публікацій ми визначили найбільш загальні (родові) ознаки фальсифікації як суспільного явища, а також встановили видові ознаки кримінально-караної фальсифікації. На нашу думку, кримінально-карана фальсифікація – це суспільно-небезпечно протиправне виготовлення (створення) предмету, який за формою чи/та за змістом відрізняється від справжнього, чи внесення змін (спотворення) справжнього предмета для надання йому нових якостей, вчинені з метою видавання сфальсифікованого предмета за справжній, а також збут чи використання такого предмету.

Метою цієї роботи є виокремлення специфічних, індивідуальних ознак фальсифікації доказів як різновиду кримінально-караної фальсифікації. Такі ознаки, перш за все, мають бути пов'язані із специфікою

предмета (об'єкта), який піддається фальсифікації – в нашому випадку таким є докази.

Проте перед тим, як сформулювати власне бачення поняття «фальсифікація доказів», спробуємо узагальнити думки, висловлені з цього приводу у науковій літературі. При аналізі позицій вітчизняних правників беремо до уваги той факт, що відповідне поняття взагалі не вживається у тексті українського кримінального закону: у ч. 2 ст. 372 КК йдеться про «штучне створення доказів обвинувачення», у ч. 2 ст. 383 та ч. 2 ст. 384 КК – про «штучне створення доказів обвинувачення чи захисту», і лише у першій із названих норм як альтернатива «штучному створенню доказів» зазначається «інша фальсифікація». [Слід зазначити, що з набранням чинності Законом № 6232 від 3 жовтня 2017 р., запрацює нова редакція ст. 384 КК. Зміни торкнуться назви цієї статті (нова назва – «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу»), та диспозиції її першої частини, у якій, серед іншого, буде встановлена відповідальність за подання завідомо недостовірних або підроблених доказів. Частина 2 цієї статті залишається незмінною, а отже, кваліфікуюча ознака наведеного вище змісту у ній збережеться. Водночас, нова редакція ст. 384 КК ще не стала предметом наукового аналізу дослідників, які вивчають зміст поняття «фальсифікація доказів» або «підроблення доказів». Також у ст. 459 КПК «штучне створення або підроблення доказів» зазначене серед підстав для здійснення кримінального про-

вадження за нововиявленими обставинами, тому визначення поняття «підроблення доказів» можна побачити у роботах вчених-процесуалістів.

Серед авторів, які визначили зміст ознак «штучне створення доказів», «інша фальсифікація» у статтях 372, 383, 384 КК на рівні науково-практичних коментарів до кримінального закону або підручників з Особливої частини кримінального права, слід відзначити: Ю.В. Александрова [14], А.М. Бойка, М.І. Хавронюка [15], В.І. Тютюгіна [7], А.С. Беніцького [6] та інших. Більш розгорнуте тлумачення законодавчих характеристик «штучне створення доказів» та «інша фальсифікація» можна побачити у роботах тих правників, які здійснювали спеціальне дослідження складів злочинів у сфері доказування. Варто згадати роботи Сийпловіч М.В. (у 2009 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності» [21], а згодом у співавторстві з В.В. Кузнецовим видав колективну монографію з відповідної теми [11]), Шепітька М.В. (дисертація «Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиві показання» – 2011 р. [22]), М.І. Мельниченка (дисертація «Кримінально-правова охорона порядку одержання доказів у кримінальному провадженні» – 2016 р. [13]). Останнім часом також з'явилось декілька наукових публікацій, спеціально присвячених визначенню поняття «фальсифікація доказів». Серед таких можемо вказати статті В.Н. Кубальського на тему «Самостійна кримінальна відповідальність за фальсифікацію доказів в Україні: доцільність та підстави встановлення» [10] та В.М. Нікітенка «Поняття фальсифікації доказів у кримінальному провадженні» [16].

Відзначимо, що більшість вітчизняних вчених при визначенні поняття «фальсифікація доказів» використовує праці своїх зарубіжних колег (переважно російських). Такий підхід заслуговує на схвалення, проте порівняння думок має здійснюватися коректно, оскільки у доктринальному тлумаченні законодавчого поняття науковці тієї чи іншої країни враховують, насамперед, його нормативний зміст. Отже, слід врахо-

увати, чи встановлена у тій чи іншій країні кримінальна відповідальність за фальсифікацію доказів, якщо так – то у якій формі і які формулювання використовуються у законі при описанні відповідного різновиду злочинної поведінки. Наприклад, чинний КК РФ містить окрему статтю про фальсифікацію доказів і результатів оперативно-розшукової діяльності (ст. 303) з визначеним колом суб'єктів відповідного посягання. Тому порівнювати визначення поняття «фальсифікація доказів» російськими вченими та визначення поняття «інша фальсифікація», вжитого у ч. 2 ст. 372 КК України, вітчизняними науковцями, можна лише з певними застереженнями. Водночас, ми ознайомились із тлумаченням поняття «фальсифікація доказів» у роботах таких російських дослідників, як: Л.В. Лобанова [12], А.І. Чуцаєв, І.В. Дворянсков [3; 4], І.О. Волкова [2], А.О. Кондратьєв [5], С.В. Асташов [1], М.В. Рудов [20] та ряду інших.

Свій вклад у визначення понять, що нами досліджуються, здійснюють вчені-процесуалісти та практики: В.Т. Малярєнко [8, с. 312–313], О.Г. Яновська [9, с. 495], Пінчук Д.В. [18, с.13] та інші.

Узагальнюючи висловлені вказаними авторами думки з приводу визначення поняття «фальсифікація доказів», слід відзначити наступне:

а) здебільшого для визначення змісту дій, які утворюють фальсифікацію в межах поняття «фальсифікація доказів», науковці використовують терміни «спотворення», «викривлення» («умисне спотворення фактичних даних, які містяться на матеріальних носіях доказів» (А.І. Чуцаєв, І.В. Дворянсков) [3, с. 46-47], «будь-яке умисне спотворення матеріальних характеристик (об'єму, зовнішнього вигляду, ваги тощо) речових доказів (чи хоча б одного доказу) або суті і змісту інших видів доказів» (А.О. Кондратьєв) [5, с. 152], «умисне викривлення форми та змісту доказів» (Д.В. Пінчук) [18, с. 13]). Це дає можливість припустити, що «фальсифікація» у словосполученні «фальсифікація доказів» розуміється ними у вузькому значенні – на противагу «створенню доказів»;

б) в окремих роботах прямо зазначається, що поняттям «фальсифікація доказів»

охоплюються як спотворення, так і створення доказів («спотворення фактичних даних або штучне створення доказів, вчинене різноманітними способами» (І.О. Волкова) [2, с. 19]);

в) деякі автори, визначаючи «фальсифікацію доказів» як «спотворення», реально вкладають у її зміст і дії по створенню доказів (напр., В.М. Нікітенко визначає фальсифікацію доказів як «будь-яке спотворення фактичних даних чи їх процесуальних джерел, вчинені різними способами», але вважає однією з її форм «штучне створення доказів» [16, с. 445]);

г) розгляд в окремих наукових роботах питання про момент закінчення фальсифікації доказів дозволяє припустити, що до її змісту включається використання сфальсифікованих доказів;

д) у переважній більшості випадків автори, зокрема вітчизняні, уникають загального визначення понять «фальсифікація доказів» та «штучне створення доказів», обмежуючись вказівкою на окремі прояви відповідної поведінки; як правило, відповідний перелік невичерпний, конкретний зміст такої поведінки здебільшого визначається суб'єктом фальсифікації. Найбільш спірними у плані віднесення / невіднесення до фальсифікації доказів таких дій, як: знищення, пошкодження, вилучення доказів; «недопущення» доказів – відмова викликати свідка, призначити експертизу і т.п.; примушування до давання завідомо неправдивих свідчень.

На нашу думку, наявність у науковій літературі і «широкого», і «вузького» розуміння поняття фальсифікації доказів, може пояснюватись рядом обставин. Для вітчизняних науковців – по-перше, тим, що відповідне поняття взагалі не використовується у тексті кримінального закону; по-друге, тим, що у ст. 459 КПК поняття «підроблення доказів» вжите у «вузькому» розумінні як альтернатива «створенню доказів», а вчені традиційно ототожнюють «фальсифікацію» та «підроблення». Для науковців інших пострадянських країн, у яких поняття «фальсифікація доказів» закріплене нормативно на рівні кримінального закону – це збереження в окремих кодексах (зокрема, у КК РФ) наряду з формулюванням «фальсифіка-

ція доказів» ще й ознаки «штучне створення доказів».

На нашу погляд, підстав для обмеженого розуміння поняття «фальсифікація доказів» (лише як діяльності з їх створення), немає. При здійсненні правосуддя фальсифікованими традиційно визнаються як ті докази, що були «створені», так і ті, які зазнали зміни внаслідок об'єктивного впливу на них («спотворені»). Про це свідчать як наукові роботи вчених – процесуалістів, так і зміст конкретних судових рішень.

Щодо наукових дискусій з приводу віднесення / не віднесення до фальсифікації доказів таких дій, як: знищення, пошкодження, вилучення доказів; «недопущення» доказів – відмова викликати свідка, призначити експертизу; примушування до давання завідомо неправдивих свідчень і т.і., вважаємо, що їх причиною є неоднозначне розуміння поняття «доказів» у формулюванні «фальсифікація доказів». Пояснимо свою думку. По – перше, вжита у наведеному формулюванні множина («докази») дає можливість подвійного сприйняття об'єкту фальсифікації – як сукупності доказів, тобто всього масиву доказової інформації, або як можливої різноманітності доказів. Тоді автори, які сприймають «докази» як весь масив доказової інформації по справі, справедливо вважають, що знищення, пошкодження чи вилучення одного або декількох доказів – змінюють масив доказової інформації, тобто відбувається фальсифікація такого масиву. Ті ж науковці, які сприймають об'єкт фальсифікації як конкретний доказ, не менш справедливо зауважують, що знищення, пошкодження, вилучення – це не фальсифікація, оскільки фальсифікований предмет має залишатись, а тут він відсутній.

По-друге, частина авторів, очевидно, вважає, що фальсифікація доказів може бути вчинена лише шляхом безпосереднього впливу суб'єкта злочину на «предметне» джерело доказів. Відповідно, такі дії, які передбачають вплив на людину, показання, свідчення чи висновки якої є джерелом доказів, не сприймаються такими науковцями як фальсифікація.

Відзначимо, що наведені висновки відносно неоднозначного розуміння в наукових ро-

ботах поняття «докази» щодо формулювання «фальсифікація доказів» є лише нашим тлумаченням позиції авторів таких робіт, а не прямим відтворенням їх висловлювань.

Отже, визначення поняття доказів як об'єкту (предмету) фальсифікації є, принаймні, не менш важливим питанням, ніж встановлення змісту дій щодо самої фальсифікації. Тим більше, що виокремлення специфічних, індивідуальних ознаки фальсифікації доказів як різновиду кримінально-караної фальсифікації, на наш погляд, напряму пов'язане із специфікою предмету, який піддається фальсифікації. Спираючись на традиційне у процесуальній літературі розуміння єдності форми і змісту доказів [17, с. 36; 19], припустимо, що фальсифікація може стосуватись як самих фактичних даних (тобто інформації, відомостей), що мають істотне доказове значення, так і процесуальних джерел доказів. Такий підхід у принципі є загальновизнаним (див. вище).

При цьому класифікація доказів за джерелами їх походження (речові, особистісні, змішані докази), на наш погляд, є важливою для встановлення особливостей фальсифікації відносно того чи іншого виду доказів. Так, зміст фальсифікації речових та змішаних доказів цілком може позначатись за допомогою традиційного терміну «підроблення». При цьому для речових доказів фальсифікація полягатиме у створенні предмету, який реально не містить доказової інформації, з метою видати його за джерело доказів, або у спотворенні матеріальних характеристик (зовнішнього вигляду, ваги, об'єму, тощо) справжнього речового доказу з метою змінення інформації, яку той несе.

Фальсифікація змішаних доказів (зафіксованих у письмовій формі експертних висновків), а також інших документів може мати форму як інтелектуального, так і матеріального підлогу. Для детальної характеристики відповідних дій можна звернутись до значної кількості наукових робіт, присвячених підробленню документів. Проте вважаємо необхідним зробити наступне принципове застереження: докази – це фактичні дані, інформація, отже, фальсифікація доказів, зафіксованих у процесуальному документі, на наш погляд, передбачає фальсифікацію саме змісту документу, а не його форми.

Фальсифікація особистісних доказів скоріше характеризується не як «підроблення», а як «обман». Якщо особистісні докази – це показання і свідчення, то фальсифікація особистісних доказів – це викривлення у них фактичних даних, що мають істотне доказове значення шляхом надання завідомо неправдивих свідчень¹. Особливістю такого виду фальсифікації доказів є те, що даючи неправдиві свідчення, особа тим самим вводить тих, хто здійснює офіційне провадження в оману (процес збігається з результатом); отже, немає потреби спеціально вказувати мету відповідного виду фальсифікації.

Фальсифікація речових та змішаних доказів, а також документів без застережень має предметний характер. У випадку фальсифікації особистісних доказів – говорити про предметність можна лише за умови широкого розуміння предмету злочину (зокрема, віднесення до такого відомостей, інформації). Нагадаємо, що ми поділяємо позицію тих науковців, які розглядають інформацію як предмет злочину.

Використання множини у формулюванні «фальсифікація доказів», на наш погляд, означає можливу різноманітність доказів, а не їх сукупність. Тому фальсифікацію доказів треба розуміти як створення, спотворення, використання конкретного доказу (декількох доказів). Зміну (спотворення) всього доказового масиву за рахунок знищення, пошкодження або вилучення конкретного доказу (доказів) ми не вважаємо фальсифікацією доказів². Одразу відзначимо необхідність криміналізації таких проявів злочинної поведінки. З тих же причин ми не вважаємо фальсифікацією доказів відмову у їх наданні (відмову у наданні речового доказу, відмову у наданні показань, експертного висновку, відмову викликати свідка, призначити експертизу чи вчинити інші слідчі дії тощо).

¹ Римське право виробило широке розуміння поняття підроблення, підлогу: в *lex Cornelia de falsis* до однієї групи були віднесені такі злочини, як підроблення документів, печаток, засобів вимірювання, фальшімонетництво, лжесвідчення, тощо.

² Такі дії можуть бути оцінені як так звана «інша фальсифікація» у розумінні ч. 2 ст. 372 КК, але не є «фальсифікацією доказів».

Фальсифікація доказів, на наш погляд, може носити як безпосередній, так і опосередкований характер. Тому дії, пов'язані із впливом на людину з метою спонукання її до давання неправдивих свідчень, ми також розглядаємо як фальсифікацію доказів.

У силу значної відмінності між окремими видами доказів і, відповідно, різницею у змісті поведінки, яка може розглядатись як фальсифікація того чи іншого виду доказів, вважаємо, що при визначенні видового поняття «фальсифікація доказів» характеристика об'єктивних ознак такого явища може бути здійснена з використанням найбільш узагальнюючих термінів. Такими термінами, на нашу думку, є «створення» та «спотворення», причому застосування їх по відношенню до інформації буде здійснено з певною долею умовності.

Питання про включення / невключення до змісту поняття «фальсифікація доказів» ще й дії з використання сфальсифікованого доказу – зокрема, шляхом надання (пред'явлення) відповідного «доказу» уповноваженому органу або службовій особі, стане актуальним після набрання чинності новою редакцією статті 384 КК. Вище зазначалось, що у першій частині цієї статті, поряд з діями по «лжесвідченню», буде встановлена відповідальність за подання завідомо недостовірних або підроблених доказів. При цьому у другій частині збережеться кваліфікований вид злочину – «дії, поєднані зі штучним створенням доказів обвинувачення чи захисту». На перший погляд, відповідна конструкція статті нагадує конструкцію ст. 358 КК, у якій дії по підробленню і використанню підроблених документів «розведені» по різних частинах. Проте поняття «штучне створення», на нашу думку, має зміст, відмінний від змісту поняття «фальсифікація». Вважаємо, що зміст *теоретичного* поняття «фальсифікація доказів» (яке на сьогоднішній день не має нормативного характеру) повинен включати також дії з «використання» сфальсифікованого доказу. Питання про кримінально-правову оцінку відповідної поведінки вважаємо вторинним, і не розглядаємо в межах цієї публікації.

Формулюючи власне визначення поняття «фальсифікація доказів», будемо виходи-

ти з наступного: а) фальсифікація доказів є різновидом кримінально-караної фальсифікації із збереженням змісту її родових ознак; б) специфічні ознаки фальсифікації доказів визначаються специфікою предмету (об'єкту), який піддається фальсифікації – таким предметом є докази; в) фальсифікація може стосуватись як самих фактичних даних (тобто інформації, відомостей), що мають істотне доказове значення, так і джерел доказів; г) при визначенні видового поняття «фальсифікація доказів» характеристика об'єктивних ознак такого явища може бути здійснена з використанням найбільш узагальнюючих термінів; г) поняття «фальсифікація доказів» повинно включати діяльність з їх використання чи пред'явлення.

З урахуванням викладеного, *фальсифікація доказів – це штучне створення або спотворення змісту чи джерела конкретного доказу, вчинене з метою його використання при здійсненні офіційного провадження, а також саме використання сфальсифікованого доказу.*

«Підвидами» фальсифікації злочинів, залежно від ознак предмету, ми вважаємо: а) фальсифікацію речових доказів; б) фальсифікацію змішаних доказів та документів; в) фальсифікацію особистісних доказів.

Фальсифікація речових доказів – це створення предмету, який реально не містить доказової інформації, або спотворення матеріальних характеристик справжнього речового доказу, що призводить до викривлення інформації, яку той несе, вчинені з метою використання такого предмета як джерела доказів при здійсненні офіційного провадження, а також надання чи інше використання такого предмета в офіційному провадженні.

Фальсифікація змішаних доказів (експертних висновків) та документів – це внесення до відповідного процесуального документа завідомо неправдивих відомостей, які мають істотне доказове значення, вчинене з метою використання такого документа як джерела доказів при здійсненні офіційного провадження, а також надання чи інше використання такого документа в офіційному провадженні.

Фальсифікація особистісних доказів – це викривлення фактичних даних, що мають істотне доказове значення, шляхом надання завідомо неправдивих показань та свідчень.

Фальсифікація доказів, залежно від механізму її вчинення, передбачає такі форми: а) фальсифікація доказів, яка вчинюється безпосередньо; б) фальсифікація доказів, яка вчинюється опосередковано – шляхом впливу на інших осіб з метою спонукати або примусити їх вчинити дії по фальсифікації доказів.

Фальсифікація доказів, з урахуванням ознак суб'єкта, поділяється на: а) фальсифікацію доказів, вчинену загальним суб'єктом; б) фальсифікацію доказів, вчинену спеціальним суб'єктом (прокурором, слідчим, свідком, потерпілим та іншими учасниками офіційного провадження).

У Розділі XVIII Особливої частини КК, фальсифікація доказів безпосередньо «представлена» ознаками: «завідомо неправдиве показання» (ч. 1 ст. 384), «завідомо неправдивий висновок експерта» (ч. 1 ст. 384), «завідомо неправильний переклад» (ч. 1 ст. 384), «штучне створення доказів обвинувачення» (ч. 2 ст. 372, ч. 2 ст. 383), «штучне створення доказів обвинувачення чи захисту» (ч. 2 ст. 384), «примушування (потерпілого, свідка, експерта) до давання завідомо неправдивих показань чи висновку» (ч. 1 ст. 386 КК). З набранням чинності новою редакцією частини першої статті 384 КК – ще й ознакою «подання завідомо недостовірних або підроблених доказів».

При цьому ознака «завідомо неправдиве показання» характеризує фальсифікацію особистісних доказів, вчинену безпосередньо, спеціальним суб'єктом (свідком, потерпілим). Ознака «завідомо неправдивий висновок експерта» може бути визначена як фальсифікація змішаних доказів, вчинена безпосередньо, спеціальним суб'єктом (експертом).

Зміст кваліфікуючих ознак «штучне створення доказів обвинувачення», «штучне створення доказів обвинувачення чи захисту» є достатньо широким і, на нашу думку, охоплює: а) фальсифікацію речових доказів та фальсифікацію документів (за винятком фальсифікації експертного висновку самим експертом – така поведінка відповідає ознакам складу за ч. 1 ст. 384 КК), вчинену безпосередньо, спеціальним суб'єктом; б) вплив на інших осіб з метою спонукати або примусити їх до надання завідомо не-

правдивих показань чи експертних висновків, а також до здійснення неправильного перекладу – тобто фальсифікацію, вчинену опосередковано, загальним суб'єктом. При цьому формулювання «штучне створення» може позначати дії з повного та часткового створення речових доказів та документів.

Аналіз ч. 2 ст. 372, ч. 2 ст. 383, ч. 2 ст. 384 КК дозволяє стверджувати, що у всіх випадках тут йдеться лише про фальсифікацію доказів у кримінальному процесі. Так, у ст. 372 КК визначений склад притягнення завідомо невинного до *кримінальної* відповідальності; у ст. 383 КК – завідомо неправдивого повідомлення про вчинення *злочину*. Відносно злочину за ст. 384 КК, то він в принципі може мати місце поза межами кримінального провадження, проте два з трьох кваліфікованих різновидів, включно з тим, що нас цікавить – лише у кримінальному процесі (на це вказує формулювання «докази захисту і обвинувачення»).

Пояснимо свою думку з приводу віднесення до законодавчо закріплених проявів фальсифікації доказів такого діяння, як завідомо неправильний переклад. Ми погоджуємось із тими науковцями, які відзначають, що переклад не є джерелом доказів, але не погоджуємось з їх висновком про те, що неправильний переклад не є фальсифікацією доказів. На наш погляд, при здійсненні завідомо неправильного перекладу, особа спотворює відомості про факти, які містяться у показаннях чи свідченнях інших людей, в експертних висновках, документах, листах тощо. Все назване визнається джерелом доказів – з огляду на це, спотворення фактичних даних, відображених у таких джерелах, становить фальсифікацію доказів. Отже, ознака «завідомо неправильний переклад» (ч. 1 ст. 384 КК) означає фальсифікацію будь-якого виду доказів, вчинену безпосередньо, спеціальним суб'єктом (перекладачем).

«Примушування (потерпілого, свідка, експерта) до давання завідомо неправдивих показань чи висновку» (ч. 1 ст. 386 КК), за нашим визначенням підвидів фальсифікації доказів, характеризує фальсифікацію особистісних та змішаних доказів, вчинену опосередковано, загальним суб'єктом. При цьому «споріднена» із вказаною ознака – «примушування давати показання» у ч. 1

ст. 373 КК, не наведена нами у переліку таких, які представляють фальсифікацію доказів, з огляду на те, що позначене за допомогою цієї ознаки діяння передбачає примушування до давання будь-яких показань, у тому числі – правдивих.

Зміст ознаки «інша фальсифікація» у ч. 2 ст. 372 КК, на нашу думку, взагалі не позначає фальсифікацію доказів у тому значенні, яке ми вкладаємо в це поняття. До «іншої фальсифікації» ми відносимо дії по спотворенню доказового масиву в цілому. Конкретні прояви такої поведінки можуть передбачати, зокрема, знищення, пошкодження або вилучення конкретного доказу (доказів), а також відмову у залученні доказів.

Висновки: Хоча поняття «фальсифікація доказів» у вітчизняному законодавстві не має нормативного характеру, встановлення його (цього поняття) змісту є надзвичайно важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Насамперед, це дасть можливість побачити прогалини і недоліки у питаннях законодавчого регулювання відповідальності за вчинення дій з фальсифікації доказів, що, у свою чергу, сприятиме визначенню шляхів удосконалення відповідного кримінального і кримінально-процесуального законодавства. Ми пропонуємо визначати *фальсифікацію доказів як штучне створення або спотворення змісту чи джерела конкретного доказу, вчинене з метою його використання при здійсненні офіційного провадження, а також саме використання сфальсифікованого доказу.*

Література

1. Асташов С.В. Фальсификация доказательств по гражданскому делу (части 1 и 3 статьи 303 УК РФ): проблемы правовой регламентации и квалификации. / автореф. дис. на соискательство научной степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «Уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право» / Сергей Васильевич Асташов. – М., 2013. – 28 с.

2. Волкова И.А. Ответственность за фальсификацию доказательств по уголовному делу : дис. на соискательство научной степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «Уголовное право и криминология; уголовно-ис-

правительное право» / Ирина Алексеевна Волкова. – М., 2005. – 159 с.

3. Дворянсков И. Фальсификация доказательств / И. Дворянсков, А. Чучаев // Уголовное право. - 2001. – № 2. – С. 46 - 47.

4. Дворянсков И.В. Уголовно-правовое обеспечение получения достоверных доказательств: дис. на соискательство научной степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «Уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право» / Иван Владимирович Дворянсков. – Ульяновск. 2001. – 199 с.

5. Кондратьев А.А. Уголовная ответственность за фальсификацию доказательств по уголовному делу лицами, осуществляющими предварительное расследование : дис. на соискательство научной степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «Уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право» / Андрей Александрович Кондратьев. – Орел, 2009. – 176 с.

6. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник : в 2 т. / [за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського]. – Луганськ : Видво «Елтон-2», 2012. Т. 1–784 с.; Т. 2.– 780 с.

7. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид. допов. – Х.: Право, 2013. Т.2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040с.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. – Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 664 с.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. -К. : Юстніан, 2012. – 1224 с.

10. Кубальський В.Н. Самостійна кримінальна відповідальність за фальсифікацію доказів в Україні: доцільність та підстави встановлення // Форум права. – 2012- №4. – С. 523 (521-526) -[Електронний ресурс]. Режим доступу : [http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/16785/1/FP_index.htm_2012_4_85%20\(3\).pdf](http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/16785/1/FP_index.htm_2012_4_85%20(3).pdf)

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються позиції представників науки кримінального права щодо змісту поняття "фальсифікація доказів". У цілому їх можна поділити на "широкий" та "вузький" підходи. Автор підтримує перший із цих підходів. Спираючись на нього, визначають коло положень кримінального закону, які встановлюють відповідальність за фальсифікацію доказів. Окрім того, пропонується класифікація фальсифікація доказів, заснована на особливостях останніх.

Ключові слова: правосуддя; докази; доказування; фальсифікація; кримінальна відповідальність

SUMMARY

The article devoted to the positions of criminal law doctrine regarding the content of the concept of "falsification of evidence". In general, they can be divided into "broad" and "narrow" approaches. The author supports the first of these approaches. Relying on it, the provisions of the criminal law are defined, which establish the responsibility for falsifying evidence. In addition, it is proposed to classify the falsification of evidence, based on the features of the latter.

Keywords: justice; evidence; proof; falsification; criminal liability

11. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за притягнення як обвинуваченого завідомо невинуваті особи : монографія / В. В. Кузнецов, М. В. Сийплові ; за заг. ред. д.ю.н., проф. В. І. Шакуна ; передмова Г. О. Усатого. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 284 с.

12. Лобанова Л.В. Преступления против правосудия: теоретические проблемы классификации и законодательной регламентации / Л.В. Лобанова. – Волгоград: Изд-во Волгоградского ун-та, 1999. – 268 с.

13. Мельниченко М.І. Кримінально-правова охорона порядку одержання доказів у кримінальному провадженні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Максим Ігорович Мельниченко. – Київ, 2016. – 20 с.

14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / Відпов. ред. С.С. Яценко. – К. : А.С.К., 2010. – 848 с.

15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та доповн. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.

16. Нікітенко В.М. Поняття фальсифікації доказів у кримінальному провадженні // Держава і право: Збірник наукових праць. Серія юридичні науки. Випуск 72 / Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2016. – с. 435-447.

17. Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів / В. Т. Нор. – Львів : Вища школа, 1978. – 112 с.

18. Пінчук Д.В. Кримінально-процесуальні наслідки фальсифікації доказів. / автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Дмитро Володимирович Пінчук. – К., 2009. – 18 с.

19. Погорецький М.А. Докази у кримінальному процесі: проблемні питання / М. А. Погорецький // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право», 2011. – № 1 (3) 526 [Електронний ресурс];

20. Рудов М.В. Уголовно-правовые средства охраны истины в уголовном производстве : автореф. дис. на соискательство научной степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «Уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право» / Михаил Викторович Рудов. – Владивосток, 2002. – 26 с.

21. Сийплові М.В. Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності : дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія, кримінально-виконавче право» / Микола Васильович Сийплові. – К., 2009. – 278 с.

22. Шепітько М.В. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиві показання : дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія, кримінально-виконавче право» / Михайло Валерійович Шепітько. – Х., 2011 р. – 246 с.